

Yayına Geliş Tarihi: 31/10/2019
Yayına Kabul Tarihi: 30/12/2019
Online Yayın Tarihi: 30/12/2019

Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik
Araştırmalar Dergisi
Cilt: 3, Sayı: 8, Yıl: 2019, Sayfa:211-230
ISSN: 2587-2206

TÜRKMEN KÜLTÜRÜNDE DEDE KORKUT

Abdurrahman DEVECİ¹

Özet

Türk dünyasının büyük bilgesi ve destan yazarı Dede Korkut, Türkmenlerin arasında da öneme sahiptir. Türkmenistan'da Dede Korkut üzerindeki ilk araştırmalar, Çarlık döneminde Rus araştırmacıları tarafından yapılmıştır. Türkmen alimleri arasında ise Dede Korkut üzerine ilk çalışmaları yapan Ahmet Ahundov Gürgenlidir. Sovyetler döneminde, Dede Korkut destanları ve onun üzerinde yapılan bilimsel çalışmaların yayımlanması yasaklanmıştır, bunun gerekçesi Dede Korkut destanlarının Türkmenlerin milli duygularını uyandırmasıdır. Hatta Dede Korkut eserleri üzerine inceleme yapan Meti Kösayev gibi Türkmen bilim adamları, birkaç sene hapis yatırılmıştır.

Türkmenistan'ın bağımsızlığından sonra Dede Korkut ve onun destanları büyük öneme sahip olmuştur. Bağımsızlıktan sonra Dede Korkut, Türkmenlerin milli şahsiyetlerinin biri olarak biliniyor. Parklara ve müzelere Dede Korkut'un heykelleri konuluyor. Türkmen milli parasında Dede Korkut resimleri yer alıyor. Ayrıca Dede Korkut'un Deli Domrul ve Tepe Göz gibi eserleri Türkmen tiyatro sahnesinde canlandırılıyor.

Dede Korkut'un Türkmenistan'da önem kazanması ve eserlerinin yayımlanması, güneyde İran sınırları içinde, Türkmensahra bölgesinde yaşayan Türkmenler arasında, derin etki bırakıyor ve Türkmenistan'dan gelen kitaplar, alfabe değişikliği yapılarak, Arap alfabesiyle, İran Türkmenleri arasında da yayımlanmaya başlıyor.

Anahtar Sözcükler: Dede Korkut, Türkmenistan, Türkmen Kültürü

---

¹ Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi, Doç. Dr., rahmandevci@gmail.com.

DEDE KORKUT IN TURKMEN CULTURE

Abstract

Dede Korkut, the great sage and epic writer of the Turkish world, has a great importance among Turkmens. The first researches on Dede Korkut in Turkmenistan were conducted by Russian researchers during the Tsarist period. However, Ahmed Ahundov Gurgenzi who made his first studies among Dede Korkut among the Turkmen scholars. During the Soviet period, Dede Korkut epics and the publication of scientific studies on it were forbidden, and his reason was that the Dede Korkut epics awakened the Turkmens' national feelings.

Even Turkmen scientists such as Meti Kösayev, who studied the works of Dede Korkut, were imprisoned for several years.

After the independence of Turkmenistan, Dede Korkut and his works became of great importance. After independence, Dede Korkut was known as one of the national figures of Turkmen. Statues of Dede Korkut were put in parks and museums. The pictures of Dede Korkut took place in the Turkmen national money. In addition, Dede Korkut's works such as Deli Domrul and Tepe Göz have been revived on the Turkmen theater stage.

The importance of Dede Korkut in Turkmenistan and the publication of his works left a profound impact among Turkmens living in the Turkmensahra region in the south of Iran and The books from Turkmenistan began to be published among the Iranian Turkmens with the Arabic alphabet by changing the alphabet.

Keywords: *Dede Korkut, Turkmenistan, Turkmens Culture*

Giriş

Türk dünyasının büyük destancı ve bilgisi Dede Korkut'un eserlerinden şimdiye kadar el yazmalı olan iki nüsha kaldığı, onlardan birinin 12 boydan ibaret olup Alman Dresten müzesinde, diğerinin 6 boydan ibaret olup Vatikan müzesinde (Pehlivan, 2015:147) saklandığı bilinmektedir. Ancak içinde bulunduğumuz bu sene, yeni bir nüshanın bulunduğu haberi Türk dünyasını sevindirdi. Yeni nüsha, giriş gibi bir kısa bölümden ve de "Salur Kazanın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" adlı bir boydan oluşur.

Yeni nüshanın memleketim Türkmensahra- İran'da (Türkmensahra hakkında fazla bilgi için bkz: Deveci, 2009: 51-60) ikamet eden Velimuhammet Hoca tarafından bulunması ve şahsımla temasa geçip bilgi vermesi, içinde bulunduğumuz sene, bu haberi medya vasıtasıyla Türkiye'de yayınlamama

sebepler olmuştur. Haberi, ilk kez sosyal medyada paylaşmışım, birçok tartışma ve sorulara yol açmıştı. O sorulara cevap vermek amacıyla, Velimuhmet Hoca ile bir mülakat yaparak Gerçek Hayat Dergisi'nin 975. sayısında o mülakatı yayımladım. Türkmen kültüründe Dede Korkut'u tanıtmaya fikri de oradan başlayıp, bugün bir makale şeklinde ortaya çıkmıştır.

Bu makalede, Türkmenlerin arasındaki Dede Korkut çalışmaları Çarlık döneminden başlayarak ele alınmaktadır. Dede Korkut'un Türkmen halkının arasındaki yeri, Dede Korkut hakkındaki Türkmen halk inançları, Dede Korkut destanlarının Türkmen heykel, resim ve tiyatro gibi sanatlarında yer alması incelenmektedir. Makalenin sonunda Dede Korkut'un üçüncü nüshasının bulunmasından ve o nüshanın birbirine yakın zamanlarda üç araştırmacı tarafından üç ayrı kitap olarak yayımlanmasından bahsedilir.

1. DEDE KORKUT TARİHÇİLERİN GÖZÜNDEN VE HALK İNANCINDA

1.1. Dede Korkut Tarihçiler Gözünden

Bu konuda Türkmenistan'ın ünlü araştırmacısı Meti Kösayev, yazdığı bir makalede değerli bilgiler vermiştir. Meti Kösayev'in yazdığına göre Doğu araştırmacıları ve yazarları, Dede Korkut adlı bir insanın yaşamış olduğuna dair inandırıcı bilgiler veriyorlar. 15. yüzyıl bir tarihçisi Hz. Peygamberin yaşadığı zamana yakın bir tarihte, Oğuzların (Türkmenlerin) arasında Dede Korkut (Korkut Ata) adlı bir adam ortaya çıkıp, Oğuzların dilinde bir kitap yazmıştır. O kitabın adı "Kitab-ı Dede Korkut" diye bilgi vermiştir (Kösayev, 2015: 3).

Ayrıca Doğu'nun ünlü tarihçisi Reşidettin Teyyip (14. yüzyıl), Alişir Nevabelli (1441-1501), belli Türkmen tarihçisi Salur Baba Kulalioğlu (16. yüzyıl) ve ünlü tarihçi Abulgazi Bahadır Han (17. yüzyıl), Oğuzların Bayat boyundan Kara Hoca denen bir şahsın, Korkut Ata adlı oğlu olduğunu yazmışlardır (Kösayev, 2015: 3).

Meti Kösayev bu makalenin devamında, Salur Baba Kulalioğlu'nun yazdığı tarihi kitabının "Oğuz ve Evlat ve Etba ve baki Etrak" adlı bölümünden bir aktarma yapıyor:

“ Kara Hoca Oğlu Korkut, çok akıllı, bilgili ve kerametli bir kişiymiş. Onun devrinde Inal Sirmavkoy hanlık yapmış. Bu söylenceyi anlatana göre, Korkut Ata 190 sene yaşamış. Çok değerli sözleri ve kerametleri olmuş.” (Kösäyev, 2015: 4).

Yabancı arkeolog araştırmacı P. Lorh, Türkmenistan’da geçirdiği arkeolojik araştırmaları sürecinde, Sir Deryanın kenarında Cankent ilçesinin yakınında Dede Korkut’un mezarına rastladığını haber veriyor. Onun devamında Sovyetler İlimler Akademisi’nin Muhabir Üyesi, A. Y. Yakubski, Oğuz Türkmenlerinin Ortaçağ’da yaşadığı yerleri olan Kazalinsk (Kazali) ile Kızıl Orda aralığında Dede Korkut mezarının olduğunu yazıyor (Kösayev,2015: 4).

1.2.Dede Korkut Türkmen Halk İnançında

Türkmenlerin arasında olmayacak bir iş yapılmak istendiğinde, “Korkutun kabrini kazmak” derler (Goli, 2005: 4)

Bu deyim Dede Korkut’un kabrinin kazılmasının kolay olmadığını gösteriyor. Sonuçta Dede Korkut’un uzun süre yaşadığını anlatıyor.

Türkistan’dan bir rivayete göre, Dede Korkut bir yere gittiğinde, birinin kabrinin kazılmakta olduğunu görüyor. “Bu kimin kabri?” diye sorduğunda, “Dede Korkut adlı bir er kişi kendi kabrini izliyor, bu ona aittir.” diye cevap geliyor. Dede Korkut, korkup oradan kaçıyor. Ancak nereye giderse gitsin aynı sahneyle karşılaşılıyor. Nihayet 300 yaşındayken o kabirlerin birine yerleştiriliyor. Rivayetlere göre o kabir şimdi Kazakistan’ın “Novo-Kazalinsk” ve “Kızıl Orda”nın aralığında bulunmaktadır (Goli, 2005: 5).

2. KORKUT DAĞI VE ÇARDAĞLI ÇANDIBİL

Türkmenistan toprağının uzantısı olan, Türkmensahra-İran’ın batısında ve Horasan’ın doğusunda, Korkut adında bir dağ bulunmaktadır. Bu dağ İran’da Gorhud Dağı adıyla bilinmektedir. Bir ucu Türkmensahra’da diğer ucu Horasan’da olan bu dağın en yüksek noktasının deniz yüzeyinden 2679 metre irtifası bulunmaktadır (<http://baydaq.com>, 15.07.2019).

İlginç tarafı da şudur ki, o dağın çevresindeki kırsal “Çandibil Çardağı” adıyla bilinir. Yani bu dağ ve çevresi tam olarak Türk destanlarındaki isimleri yaşatmaktadır.

Ayrıca İspakho köyünün yanında, eski bir kabristan olan tepenin üzerinde bir eski ateşkede bulunur ki İran’da Spaho adıyla bilinir, İranlılar bu ateşkedeyi Sasanlı devletine ait bir mabet olarak Yunesco’da kaydettirilmiştir (<http://www.earthwatchers.org>, 15.07.2019)

Yerli insanların söylemesine göre eskiden insanlar, özellikle de o dağın arkasında yaşayan Bayat boyu Türkmenleri, o ateşkedeyi çok ziyaret ederlermiş. Burada Dede Korkut’un kendisinin de Bayat boyundan olduğunu hatırlatmak gerekir. Yerli insanların söyleşine göre, Dede Korkut bu dağda gezmiş ve o ateşkedeyi ziyaret etmiş, bu yüzden o dağa Korkut adı verilmiştir.

Resim 1. İran Horasanı’nda Korkut Dağı

Türkmenistan'ın bağımsızlığından sonra, Dede Korkut, Türkmenlerin arasında bir milli-tarihi şahsiyet olarak önemli yere sahip oldu. Türkmenler Dede Korkut'a bir Türkmen bilgisi, bahşısı ve destancısı olarak bakarlar. Oğuzhan, Göroğlu (Köroğlu) ve Dede Korkut gibi şahsiyetler Türkmenlerin büyük liderleri, kahramanları ve yol göstericileri olarak bilinmektedirler.

Dede Korkut'un ismi caddelere verilmekte, heykeli parklarda yapılmakta, destanları oyun olarak sahneye getirilmektedir. Deli Domrul ve Tepe Göz gibi Dede Korkut eserleri Türkmen tiyatro sahnelerinde oynanmaktadır.

Türkmen cumhurbaşkanları da Dede Korkut'a özel bir özen gösterir. Türkmenistan'ın ilk cumhurbaşkanı Saparmurat Niyazov'un Dede Korkut hakkında şöyle ifadeleri vardır:

Bizim halkımızın ruhi kaynaklarını, düşünce derinliğini, hayat anlayışını, yüksek insani kriterlere bütün kalbiyle bağlı olduğunu söyleyen "Gorkut Ata" destanı, Oğuzların ilk hem de tam nesilleri olarak gözüken Türkmenlerin tarihinde özel bir yere sahiptir (Türkmenistan İlimler Akademisi, 1999: 10).

Resim 4. Türkmenistan'ın ilk cumhurbaşkanı Saparmurat Niyazov

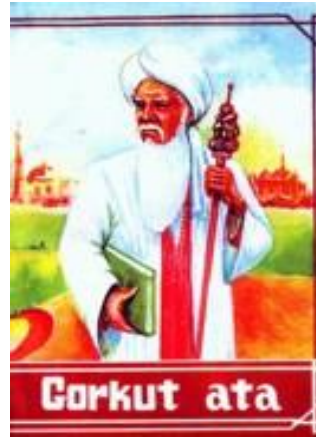
Türkmenistan'ın ikinci cumhurbaşkanı Gurbangulı Berdimuhammedov da, 2015 yılında, Türkmenistan İlimler Akademisi'nin Elyazmalar Enstitüsünün

Bilim Kurulu tarafından yayımlanan “Kitabi Dädem Korkut” adlı kitabına yazdığı ön sözünde, Dede Korkut’un dünya edebiyatında yer almasının 200. senesi münasebetiyle yayımlanan kitabı okurlara kutlayarak, Gorkut Atanın Türkmenler için neden büyük öneme sahip olduğunu anlatıyor (Türkmenistan İlimler Akademiyası, 2015: Önsöz)

4. Türkmenistan’da Dede Korkut Resmi Ve Heykeli

Türk Dünyasında Dede Korkut, genelde sarıklı ve cüppeli şekilde yapılmaktadır. Türkmenistan ressamları aynı özelliklerle göstermektedir. Bunun nedeni Dede Korkut’un bir düşünür ve bilge olmasından kaynaklanır. Ama eğer Dede Korkut’a bir ozan ve bahşi olarak bakmak istersek, ozanların giydiği milli telpekler (Kalpaklar) ve donlar (Kaftanlar)la resmedilmesi gerekmektedir.

4.1. Dede Korkut Resmi Kitap Kapaklarında

Resim 5. Kitap kapağında Dede Korkut Resmi

1999’da, Türkmenistan’da Mağarif Yayınevi tarafından, yayımlanan “Gorkut Ata” kitabının kapağında Dede Korkut Hızırı hatırlatan, beyaz sarık, beyaz sakal ve asa ile görülmektedir. Beyaz renk genelde barış, temizlik, arı ruh ve bahtiyarlığı temsil eder. Destanlarda asanın da özel bir yeri vardır, Hz. Musa’nın mucizeli bir asaya sahip olduğu gibi diğer tarihi ve destansı karakterlerin de ellerinde asaların bulunması güç ve talihi semboller.

Dede Korkut’un elbisesinin rengi değişik resimlerde farklılık gösterebilir. Bu konu ressamın zevkine bağlıdır.

4.2. Dede Korkut Resmi Türkmen Milli Parasında

Türkmenistan parasında, Oğuzhan, Köroğlu Dede Korkut gibi Türk tarihi şahsiyetlerin figürlerinin yer alması, halk arasında Türk kimliğinin oluşmasına büyük katkı sağlar. Türkmen parasındaki Dede Korkut, kitap kapaklarında olduğu gibi sarıklı, uzun sakallı ve bıyıklı gösterilir.

Resim 6. Türkmen Parasında Dede Korkut Figürü

Resim 7. Türkmen Parasında Dede Korkut Figürü

4.3. Aşgabat Parkı'nda Dede Korkut ve Diğer Türk Büyüklerinin Heykelleri

Aşgabat Parkı'nda, tarihi Türk şahsiyetlerin heykellerinin bir arada olması, ortamda destansı bir hava yaratmaktadır. Onların arasında Dede Korkut da kendi yerini almıştır. Burada da Dede Korkut sarıklı, uzun sakallı ve kalın

bıyıklı ve eli asalı görülür. Heykellerin iri yapılı ve güçlü hem de cüppeli yapılması, klasik kahramanlara layık bir şekilde olmuştur.

Resim 8. Türkmenistan'ın başkenti Aşgabat'ın "Sekiz Ayak" Parkında Dede Korkut Heykeli, diğer Türk şahsiyetleriyle beraber.

5. Dede Korkut Eserleri Türkmenistan Tiyatrosunda

Türkmenistan'ın bağımsızlığından sonra, Türkmen Tiyatro sahnesinde, Türkmen tarihi ve tarihi şahsiyetleri büyük önem kazanmıştır. Bunların arasında Dede Korkut'un eserleri önemli bir paya sahiptir. Dede Korkut eserlerinden

Türkmen Kültüründe Dede Korkut The Meriç Journal Cilt:3, Sayı:8, Yıl:2019
“Tepe Göz” ve “Deli Domrul” sahne oyunları, Türkmen tiyatrosunun daimi repertuarında yer almıştır.

Resim 9. Türkmenistan’ın Molla Nefes adlı tiyatrosu

Resim 10. Deli Domrul sahne oyununun yönetmeni Kakacan Aşirov

O iki sahne oyunun yönetmeni Türkmenistan’ın ünlü usta yönetmeni Kakacan Aşirov’dur.

Burada Kakacan Aşirov’un Türkmenistan’ın en büyük yönetmenlerinden olduğunu hatırlatmak gerekir. Sadece Türkmenistan içinde de değil, bu

yönetmen Sovyetler döneminde de, Rus tiyatro ustaları tarafından, Sovyetler tiyatrosunun geleceğinin umudu olarak tanımlanmıştır.

Kakacan Aşirov'un Deli Domrul'u, Rusya, İran, Türkiye gibi ülkelerin tiyatro sahnelerinde yer almıştır. 1992'de Taşkent'in Tiyatro Festivali'nde "Gran Pri" ödülünü kazanmış, 1995'te liderliğini Kakacan Aşirov'un yaptığı "Can Tiyatro Grubu" Deli Domrul sahne oyununu, Hafes Kültür Merkezi tiyatro salonu sahnesinde icra ettiğinde, Kakacan Aşirov'la tanışma şansım oldu, Kakacan ile kapsamlı bir mülakat yapıp, birçok soruları ortaya attım ve anlamlı cevaplar da aldım. O mülakatı 2 sene sonra Türkmensahra- İran'da Sahra gazetesinde yayımladım.

Deli Domrul'u hem Tahran hem de Aşgabat'ta izledim; ışık kullanımı, oyunculuk, kriz yaratmak, komik sahnelerle oyunu eğlenceli bir hale getirmek ve Türkmen folklorunu güçlü bir şekilde kullanmak açısından son derece başarılı bir oyundur. Rus tiyatro eleştirmeni Yuri Ribakov'a göre Türkmenistan'da tiyatro Deli Dumrul ile başlamıştır (Aşirov'un söylemesine göre bir Rus gazetesinde yazılmıştır)

Resim 11. Deli Domrul sahne oyunu, Deli Domrul'un babasından, onun yerine Azrail'e can vermesini istemesi ve ret edilmesi

Resim12. Deli Domrul sahne oyunu, Deli Domrul'un annesinden, onun yerine Azrail'e can vermesini istemesi ve ret edilmesi

Resim13. Deli Domrul Sahne Oyunu, Deli Dumrul'un eşinin onun yerine can vermeye hazır olduğunu söylemesi

6. ÇARLIK VE SOVYETLER DÖNEMİNDE DEDE KORKUT ÜZERİNDEKİ ÇALIŞMALAR

Çarlık döneminde Rus araştırmacıları, Orta Asya'nın kültürünü ve dilini öğrenmek için özel çaba harcamışlardır. Türkmenistan'ın edebiyatı üzerindeki ilk yazıları, A.N.Samoyloviç adlı bir Rus araştırmacı yazmıştır. İlginç tarafı Samoyloviç, Türkmen edebiyatının 8. yüzyılda, Kayı boyundan olan Dede Korkut ile başladığını ifade etmiştir (Nuraliyev, 1971: 32-33).

Ayrıca Rus Türkolog, “Stareşkiye Turkmenskiye Poeti” adlı 1906 tarihli yazısında Korkut Ata'yı Türkmen edebiyatının ilk temsilcilerinden biri olarak tanıtır (Nuraliyev,1971: 32-33).

Samoyloviç, adı geçen yazısında Dede Korkut destanlarının ve onun Türkmen kimliği üzerinde özellikle durmuştur. Sovyetler Türkmenistan'ında, Dede Korkut üzerindeki çalışmaların temelini Samoyloviç'in attığını söylemek yanlış bir sav değildir (Şahin: 2016, 102) .

Doğu araştırmacısı ünlü Rus akademisyen Bartold 1900. yılda, Dede Korkut'un 12 boyunu Rusçaya tercüme edip, Türkmencesiyle beraber bir kitap olarak yayımlamaya çalışmış, ancak, o zamanlarda öğrencilik dönemini geçiren Bartold, dört boydan fazlasını bastıramamıştır. Bartold'un genç olmasına rağmen, dakik tercümesiyle, Türkmen kültürünün özelliklerini doğru anlayıp yansıtabildiğini bellemek gerekir (Kösayev, 2015: 4).

7. DEDE KORKUT HAKKINDA TÜRKMENLERİN YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

Dede Korkut ve Köroğlu hikâyeleri gibi eserler, ikinci dünya savaşında, Türkmenlerin kahramanlık duygularını uyandırması açısından önem kazanmıştır. O dönemde Sovyetler hükümeti Türkmenleri, gönüllü olarak savaş cephelerine göndermek için, kahramanlık destanlarına ihtiyaç duymuştur. Ancak sonraki dönemlerde devlet siyasetini değiştirip bu eserleri feodalizm ve burjuva kesimine ait eserler olarak tanımlamıştır.

Aslı Türkmensahra-İran Türkmeni olan ve siyasi sorunlardan dolayı Türkmenistan'a sığınan Ahmet Ahundov Gürgenli, Dede Korkut hakkında bir Türkmen olarak ilk makaleyi yazıp 1940. yılda Sovyet Edebiyatı Dergisi'nde

Türkmen Kültüründe Dede Korkut The Meriç Journal Cilt:3, Sayı:8, Yıl:2019
yayımlamıştır (Garrıyev,1947: 16). 1942. yıl Meti Kösayev, Türkmenistan adlı gazetede, Dede Korkut destanlarının boylarını, süreli olarak yayınlamaya başlamıştır. Bunlar Türkmenler tarafından atılan ilk adımlardır.

Ancak Meti Kösayev, 1950'de, daha önce dergilerde ve gazetelerde yayımladığı Dede Korkut boylarını bir bağımsız kitap olarak basıma vermek istediğinde, büyük engel ile karşılaşır. Kitabın basılmasına izin verilmiyor. Meti buna itiraz ettiğinde gericiğe ve feodalizme hizmet eden bir kişi olarak, yirmibeş sene hapse çarptırılıyor. Meti Köse üç sene hapis yattıktan sonra özgürlüğüne kavuşuyor. O kitabı 1972'de, K. Amangeldiyeva, Meti Köse adına yayınlıyor.

Bu kitapta aslında Dresden nüshasının 12 boyu yer almıştır. Ancak kitabın giriş kısmında Meti Köse Türkmenistan'daki 3 varyanttan da yararlandığını yazıyor.

Dede Korkut nüshaları Dresden ve Vatikan müzelerinde saklanmakta olsa da, o destanlar Türkmenlerin sözlü edebiyatında da hayatını sürdürmüştür. Bu yüzden de Türkmenistanlı araştırmacılar, Dresden nüshasından yararlanıp Dede Korkut kitabını yayınladıkları zaman, kendi yurdunda bulunan varyantlardan da yararlanıp, destanlara Türkmenistan'a özel kimlik kazandırmışlardır.

Türkmenistan'da bulunan, Dede Korkutun 3 Türkmen Varyantı şunlardır:

- 1- Çovdur Varyantı
- 2- Daşhovuz Varyantı
- 3- Marı Teke Varyantı

Dresden Nüshası'nın ilk basımını ele geçiren Meti Köse, Türkmenlerin arasındaki varyantları da kullanarak, 1945-1946 yıllarında on iki boyu Sovyet Edebiyatı dergisinde yayımlamıştır.

Söylemek gerekir ki Türkmenistan'da bulunan varyantlar, boyların dolu görünüşleri değildir. Boyların içindeki dallarla (Türkmençe: şahamçalar) ilgilidir.

1970 civarında Sovyetler döneminde bazı siyasi ve kültürel reformların uygulanması sonucunda, Dede Korkut gibi milli şahsiyetlerin eserleri üzerindeki baskıcı ve kısıtlayıcı rejim ortadan kalkmıştır.

1972’de Meti Kösayev’in “*Edebiyat Barada Sohbet*” adlı kitabında da Gorkut Ata ve destanlar hakkında bilgi verilmiş (Erdem, 1998: 69), daha sonra 1990’da kitap “*Gorkut Ata Gadımı Türkmen Eposı*” adıyla neşredilmiştir.

Ata Rahmanov, Annagurban Aşirov, Ata Annanurov ve Toylı Guzuçiyev gibi araştırmacılar, gazeteler ve dergilerde, Dede Korkut ve onun eseri hakkında makaleler yazmışlardır.

7.1. Türkmenistan’ın Bağımsızlığından Sonraki Dönemde Dede Korkut Nüsha Çalışmaları

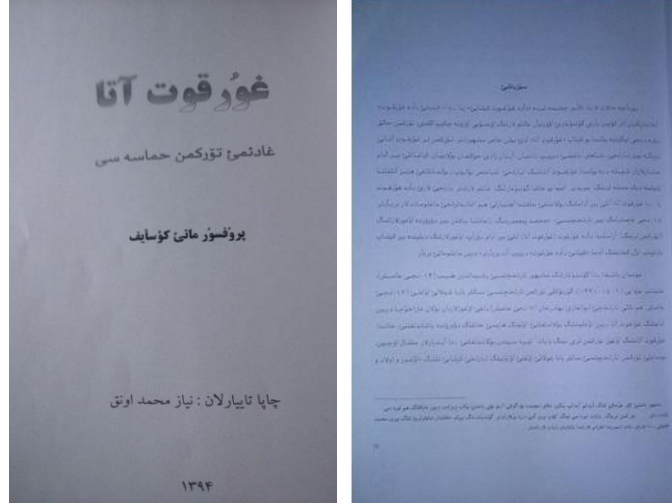
Türkmenistan’ın bağımsızlığından sonra Oğuzhan, Dede Korkut, Köroğlu, Karacaoğlan ve tüm Türkmen klasik şairleri, devletin ve halkın milli gurur ve kıvancına dönmüştür.

Türkmen milli kimliğinin oluşmasında bu tarihi şahsiyetlerin büyük katkısı olmuştur, cumhurbaşkanları ve üst düzey makamlar, konuşmalarında Türkmen tarihi şahsiyetlere sahip çıkmanın önemini, defalarca vurgulamışlardır. Dede Korkut gibi şahsiyetler hakkında, gazete ve dergilerde birçok makale yazılmıştır. Dede Korkut kitabı bağımsızlıktan sonra birkaç kez devlet tarafından basılmıştır.

7.2. Türkmen Sahra- İran’da Dede Korkut Çalışmaları

Türkmenistan’da yayımlanan destanlar ve klasik edebi kitapların en önemlileri Türkmenistan ile ortak sınıra sahip olan Türkmensahra-İran’da da yayımlanır. Fakat Türkmensahra-İran’da Osmanlı dönemi gibi, Türkmençe yazılarda Arap alfabesi kullanıldığı için, o kitaplar Kiril veya Latin alfabesinden, Arap alfabesine çevrilip basılır. Örnek olarak 2015’te Nazmuhamet Ownuk tarafından yayımlanan “Gorkut Ata” kitabı, aslında Meti Kösayev’in çalışmasıdır.

Resim 14. Türkmensahra İnan'da yayımlanan Dede Korkut(Gorkut Ata) kitabı

8. DEDE KORKUT'UN ÜÇÜNCÜ NÜSHASININ TÜRKMENSAHRA-İRAN'DA BULUNMASI

2019. yıl, Türk dünyası, Dede Korkut'un üçüncü nüshasının bulunduğu haberini aldı. Ancak iki değişik kaynaktan, iki değişik kişinin bunu iddia etmesi, kafalara karışıklık getirmişti. Hâlbuki onu gerçek bulun kişi: Türkmensahralı koleksiyoncu Velimuhammet Hoca'ydı.

Bu haberi bir Türkmensahralı olarak sosyal medyada duyurmam, birçok tartışmaya ve sorulara yol açtı. Nitekim Velimuhammet Hoca ile bir mülakat yapıp Gerçek Hayat dergisinin 975. sayısında yayımladım. Bu mülakat bütün sorulara cevap verdi. Devamında TV kanallarında ve internet sitelerinde de konu ciddiyle ele alındı.

Üçüncü nüshadaki boy Salur Kazan'ın yedi başlı ejderhayı öldürmesi hikâyesini ve bir kısa giriş bölümünü içermektedir.

Velimuhammet Hoca bu nüshaya Türkmensahra nüshası adını vermiştir (Deveci, 2019: 14)

Bu eser kısa zamanda, üç araştırmacı tarafından, analizleriyle beraber yayımlandı.

1- Yusuf Azmun, Kutlu Yayınevi, Haziran, 2019.

2- Metin Ekici, Ötüken Yayınevi, Haziran, 2019.

3- Şehruz Akatabay vd., Modern Türk Araştırmaları Dergisi, Haziran, 2019.

Bulunan bu önemli nüshayı ilk kez yayımlamak, araştırmacılar arasında bir rekabete dönüşmüştür. Bu yayımlanan çalışmaların arasında yapılacak bir karşılaştırma, onların farklılıklarını, güçlü taraflarını ve eksikliklerini ortaya çıkaracaktır.

SONUÇ

Dede Korkut Türkmenlerin arasında milli- tarihi bir şahsiyet olarak önemli yere sahiptir. Türkmenler Dede Korkut'a bir Türkmen bilgesi, bahşısı ve destancısı olarak bakmaktadırlar. Oğuzhan, Göroğlu (Köroğlu) ve Dede Korkut gibi şahsiyetler Türkmenlerin büyük liderleri, kahramanları ve yol göstericileri olarak bilinmektedirler.

Dede Korkut ve Köroğlu hikâyeleri gibi eserlerin yayımlanması, ikinci dünya savaşında, Türkmenlerin kahramanlık duygularını uyandırması için Sovyetler Birliği devleti tarafından desteklenmiştir. Ancak sonraki dönemlerde devletin siyaseti değişmiş ve bu eserler feodalizm ve burjuva kesimine ait olan eserler olarak tanımlanmıştır.

Meti Kösayev, 1950'de, daha önce dergilerde ve gazetelerde yayımladığı destan boylarını bir bağımsız kitap olarak basıma verdiğinde, büyük engel ile karşılaşılıyor. Kitabın basılmasına izin verilmiyor. Meti buna itiraz ettiğinde gericiğe ve feodalizme hizmet eden bir kişi olarak, üç sene hapis yatıyor. O kitabı 1972'de, K. Amangeldiyeva, Meti Köse adına yayımlıyor.

Türkmenistan'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra, Dede Korkut, ulu bir Türkmen bilge ve destancı olarak, Türkmen devleti yanında ve halk arasında büyük öneme sahip olmuştur. Türkmenistan'da Dede Korkut ismi Türkmen caddelerine verilmekte, heykeli parklarda dikilmektedir. Türkmenistan'ın bağımsızlığından sonra, Türkmen tiyatrosunda da, Türkmenlerin tarihi ve tarihi şahsiyetleri de büyük önem kazanmıştır. "Tepe Göz" ve "Deli Domrul" gibi Dede Korkut Destanları'ndan yapılan oyunlar, Türkmen tiyatrosunun daimi

repertuarında yer almıştır. Kakacan Aşırov'un yönetmenliğindeki Deli Domrul sahne oyunu, maharetli ışık kullanımı, oyunculuk, macera dizgisi, komik ve eğlenceli ifadesi ve Türkmen folklorunu maharetli bir şekilde kullanmasıyla son derece başarılı bir çalışma olmuştur.

Dede Korkut nüshaları Dresden ve Vatikan müzelerinde saklanmakta olsa da, destanlar Türkmenlerin sözlü edebiyatında da hayatını sürdürmüştür.

Türkmenistan'da yayımlanan destanlar ve klasik edebi kitapların en önemlileri aynı dilde ve lehçede konuşan ve Türkmenistan ile ortak sınırı olan Türkmensahra-İran'da da yayımlanır.

Meti Kösayev'in hazırladığı Dede Korkut kitabı, Arap alfabesine çevrilerek, Türkmen dilinde Türkmensahra bölgesinde yayımlanmıştır. Ayrıca İran'ın kuzeyinde Horasan bölgesinden Türkmensahra'ya kadar uzanan Korkut Dağı adlı bir dağ bulunmaktadır. O dağın arka tarafında Bayat Türkmenleri yaşar. Türkmenlere göre o dağ Dede Korkut'un gezdiği yerdir. Bu yüzden de onun adını taşımaktadır.

Daha önce söz ettiğimiz gibi Dede Korkut'un iki nüshası Dresden ve Vatikan müzelerinde saklanmaktadır, ancak bu sene Dede Korkutun üçüncü nüshasının Türkmensahralı koleksiyoncu Velimuhammet Hoca tarafından bulunması, Türk dünyasında yeni bir olay yaratmıştır. İki bölümden ibaret olan bu nüshanın ana destanını "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" oluşturur.

KAYNAKÇA

AŞYROW, Annagurban (1999) Gorkut Ata Halk eposy, Aşgabat: Magarif yay.

DEVECİ, Abdurrahman (2009), "İran Türkmenleri: Türkmensahra", Ortadoğu Analiz Dergisi, sayı 10, s.51-60.

DEVECİ, Abdurrahman (2019). "Dede Korkut nüshasını ben buldum başkaları ilan ettiler", Gerçek Hayat Dergisi, sayı 975, 1-7 Temmuz, s. 10-14.

ERDEM, Melek (1998). Dede Korkut Türkistan Varyantları, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı.

GARRIYEV, Bayrammuhammet (1947), Türkmen Folklorından Usuli Gollanma, Aşgabat.

GOLİ, Arna (2005).Türkmenlerin Milli Eposu, yayınevi: yazar.

KÖSAYEV, Meti (1394.h.ş). Gorkut Ata Gadımı Türkmen Hamasesi, Hazırlayan Nazmuhammet ownuk, Türkmensahra.

NİYAZOV, Saparmyrat (2001). Ruhnama, Aşgabat: Cumhurbaşkanlığı.

NURALIYEV, D. (1971). Akademik A. N. Samoyloviç Türkmen Edebiyatı Hakkında, Aşgabat, ılım Neşriyatı.

PEHLİVAN, Gürol (2015). “Dede Korkut Kitabı’nın Dresten ve Vatikan Nüshalarının Müstensihlerinin Karşılaştırılması”, Türk Dünyası Dergisi, sayı 40, s. 147- 171.

ŞAHİN, Halil İbrahim (2016). Türkmenistan’da Dede Korkut Araştırmaları, Dönemler, İsimler ve Eğilimler, Türk Dünyası Dergisi, Güz, 42. Sayı, s.99-116.

TÜRKMENİSTAN İLİMLER AKEDİMİSİ (1999). Gorkut Ata Halk eposy, Aşgabat: Mağarif Neşriyatı.

TÜRKMENİSTAN İLİMLER AKEDİMİSİ (2015). Kitab-ı Dedem Korkut, Aşgabat: Türkmen Devlet Neşiryat Gulluginın Metbugat Öyü.

İnternet Taramaları:

<http://baydaq.com>

<http://www.earthwatchers.org>